

ტრანსნაციონალური კორპორაციები და ადამიანის უფლებები

გიორგი ხატიძე

ასისტენტ-პროფესორი, საქართველოს საზოგადოებრივ საქმეთა ინსტიტუტი, სამართლისა და პოლიტიკის სკოლა, სამართლის მეცნიერთა კავშირის წევრი

საკვანძო სიტყვები: კორპორაციები, უფლებები, ურთიერთდაკვეთა

ტრანსნაციონალური კორპორაციების დახასიათება

ტრანსნაციონალური კორპორაციები წარმოადგენენ მსხვილ და ფინანსურად ძლიერ საწარმოებს,¹ რომლებიც ბიზნეს-საქმიანობას ახორციელებენ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში.² ტრანსნაციონალური კორპორაციები შესაძლებელია დაუახასიათოთ, როგორც ისეთი საწარმოები, რომელთაც „სათავო ოფისი გააჩნიათ ერთ სახელმწიფოში, ხოლო ფილიალები, შვილობილი კომპანიები და წარმომადგენლობები მსოფლიოს მრავალ სახელმწიფოში“.³

1 UNCTAD., 2007., The Universe of the Largest Transnational Corporations, UNCTAD/ITE/IIA/2007/2, United Nations Publication, Sales No. E.07.II.D.6, გვ. 3-5, ხელმისაწვდომია: http://unctad.org/en/Docs/iteiia20072_en.pdf; ასევე იხილეთ: Anderson S., Cavanagh J., 2000., Top 200, The Rise of Corporate Global Power, Institute of Policy Studies, გვ. 3, ხელმისაწვდომია: <http://www.rrojasdatabank.info/top200.pdf>

2 UNCTAD., Transnational Corporations (TNC), ხელმისაწვდომია: [http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-\(TNC\).aspx](http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-(TNC).aspx)

3 National Parliamentary Library of Georgia, Civil ენციკლოპედიური ლექსიკონი, ტრანსნაციონალური კორპორაცია, ხელმისაწვდომია: <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=5&t=7096>; ასევე იხილეთ: Brewer T., Young S., 2000., The Multilateral Investment System and Multinational Enterprises, Oxford University Press, გვ. 11-13.

ტრანსნაციონალური კორპორაციების საქმიანობა მასპინძელ ქვეყნებში მოიცავს მრავალ მიმართულებას, რომელთა შორისაა სასარგებლო წიაღისეულის და მინერალური რესურსის მოპოვება,⁴ ინფრასტრუქტურული პროექტები,⁵ ტელეკომუნიკაციები,⁶ საქონლის წარმოება და სხვა.

ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს, როგორც საერთაშორისო ბიზნესის წამყვან მოთამაშეებს,⁷ უდიდესი წვლილის შეტანა შეუძლიათ მასპინძელი ქვეყნის ეკონომიკის გაჯანსაღებაში, თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვაში და სამუშაო ადგილების შექმნაში.⁸

თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ტრანსნაციონალური კორპორაციების საქმიანობა მასპინძელ ქვეყნებში, განსაკუთრებით განვითარებად ქვეყნებში, ხასიათდება არა მხოლოდ დადებითი ეფექტებით,⁹ არამედ, ამადროულად, მოიცავს გარკვეულ ნეგატიურ მახასიათებლებსაც, რომელთა შორისაა დასაქმებულთა უფლებების დარღვევა, დასაქმებულთათვის არაჯანსაღი და არახელსაყრელი სამუშაო პირობები, მინიმალური ანაზღაურება, ბავშვთა შრო-

მის გამოყენება,¹⁰ იძულებითი შრომა,¹¹ ქალთა შრომითი უფლებების დარღვევა, არაადეკვატური ანაზღაურება და გაუსაძლისი შრომითი პირობები.¹²

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე შესაძლებელია ითქვას, რომ რიგ შემთხვევებში იკვეთება სურათი ტრანსნაციონალური კორპორაციებისა და ადამიანის უფლებათა ურთიერთგადაკვეთის შესახებ, რაც აღნიშნული ურთიერთგადაკვეთისა და მისი შედეგების სამართლებრივ ანალიზს მოითხოვს. ამ სტატიის მიზნებისთვის, ურთიერთგადაკვეთაში სწორედ იმ შემთხვევებს ვგულისხმობთ, როდესაც ტრანსნაციონალურ კორპორაციათა პირდაპირი თუ არაპირდაპირი ქმედებებით ადგილი აქვს ადამიანის უფლებათა დარღვევებს.

ტრანსნაციონალური კორპორაციების და ადამიანის უფლებათა ურთიერთგადაკვეთა

უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში, ტრანსნაციონალური კორპორაციების მიერ განხორციელებული არაერთი ქმედება იქნა მიჩნეული საერთაშორისო სამართლებრივი ინსტრუმენტებით აღიარებული ადამიანის უფლებების შელახვად და უგულვებელყოფად.¹³ რა შეფასება შეიძლება მიეცეს

4 Banks G., Activities of TNCs in Extractive Industries in Asia and the Pacific: Implications for Development, იხილეთ: UNCTAD., 2009., Transnational Corporations, 18 (1), ISBN 978-92-1-112779-9, ISSN 1014-9562, გვ. 43, ხელმისაწვდომია: http://unctad.org/en/Docs/diaa-ia20097_en.pdf

5 Miroux A., 2008., Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge – An African Perspective, NEPAD-OECD Africa Investment Initiative, High-Level Meeting/Expert Roundtable, Kampala, Uganda, გვ. 5, ხელმისაწვდომია: <http://www.oecd.org/investment/investmentfordevelopment/41881230.pdf>

6 Kuzel M., The World's Largest Transnational Corporations and Their Affiliates in Poland (Against the Background of FDI in Central and Eastern Europe), გვ. 10, ხელმისაწვდომია: http://www.skolar.umk.pl/pdf/Kuzel_2004_2.pdf

7 Hunya G., 2012., The Role of Multinational Companies in International Business Integration, The Vienna Institute for International Economic Studies, Research Report 384, გვ. 15, ხელმისაწვდომია: www.wiiw.ac.at/modPubl/download.php?publ=RR384

8 Zaidi H., The Role of Multinational Corporations in Developing Countries, Business & Finance Review, ხელმისაწვდომია: <http://jang.com.pk/thenews/jan2011-weekly/busrev-31-01-2011/p11.htm>

9 მაგალითად, ახალი საწარმოო ტექნოლოგიების დანერგვა, სამუშაო ადგილების შექმნა, მასპინძელ ქვეყნებში გადასახადების გადახდა; Zaidi, იხილეთ 8.

10 Dipak Basu., 2000., Child Labor and Child Slaves, ხელმისაწვდომია: <http://www.wsws.org/en/articles/2000/01/chld-j07.html>

11 იხილეთ: EarthRights International, Press Release, New Reports Link Total and Chevron to Forced Labor and Killings in Burma, Despite Flower Impact Assessments, გვ. 1-2, ხელმისაწვდომია: <http://www.earthrights.org/sites/default/files/documents/press-release-total-impact-getting-it-wrong.pdf>; ასევე იხილეთ: OECD., 2002., Multinational Enterprises in Situations of Violent Conflict and Widespread Human Rights Abuses, Directorate for Financial, Fiscal and Enterprise Affairs, Working Paper on International Investment, No.2002/1, გვ. 5; 25; 30, ხელმისაწვდომია: http://www.oecd.org/countries/myanmar/WP-2002_1.pdf

12 Kim Jo., Gender and Transnational Corporations (TNCs), Wellesley Centers for Woman, ხელმისაწვდომია: <http://www.wcwoonline.org/Archived-Projects/gender-and-transnational-corporations-tncs>

13 International Labor Rights Forum., 2005., Dignity and

ტრანსნაციონალური კორპორაციების მიერ მასპინძელ ქვეყნებში განხორციელებულ ისეთ ქმედებებს, როგორცაა დასაქმებულთა უფლებების დარღვევა და დასაქმებულთა დისკრიმინაცია;¹⁴ ნავთობის მოპოვების პროცესში, ტოქსიკური ე.წ. „ნარმოქმნილი წყლის“¹⁵ გაშვება წყალში, რომელიც საყოფაცხოვრებო მიზნებისათვის იქნა მოხმარებული, რის შედეგადაც ადგილი ჰქონდა ადგილობრივი მოსახლეობის ჯანმრთელობის ისეთ დაზიანებებს, როგორცაა კანის და სხვადასხვა მძიმე დაავადებები;¹⁶ ბავშვთა შრომის გამოყენება მაშინ, როდესაც ათასობით ბავშვი, დღე-ღამეში ათი ან ცამეტი საათის განმავლობაში მუშაობს და მათი ანაზღაურება საათში ორმოც ევროცენტზე დაბალია.¹⁷ ეს ბავშვები ვერ ღებულობენ განათლებას და შესაბამისი სამუშაოს შესრულებისას შეხება აქვთ ჯანმრთელობისათვის საშიშ პესტიციდებთან.¹⁸

Justice for Workers Worldwide, The 14 Worst Corporate Evildoers, ხელმისაწვდომია: <http://www.laborrights.org/creating-a-sweatfree-world/ethical-consumerism/news/11434>

- 14 აღნიშნული შემთხვევა, როგორც ეს საჯაროდ იქნა გაცხადებული, ეხება კომპანია „კოკა-კოლა“-ს; The 14 Worst Corporate Evildoers, იხილეთ 13, ასევე აღსანიშნავია, რომ 2000 წელს აშშ-ში დასაქმებულმა 2000 აფროამერიკელმა უჩივლა აღნიშნულ კომპანიას იმის გამო, რომ ადგილი ჰქონდა კომპანიის მიერ დასაქმებულთა რასობრივ დისკრიმინაციას ანაზღაურებასთან მიმართებაში, იხილეთ: Motisla Malikha Abdallah, Gregory Allen Clark, Linds Ingram, and Kimberly Gray Orton Individually and a Class Representatives (Plaintiffs) v. The Coca-Cola Company (Defendant), Civil Action No. 1-98-CV-3679 (RWS), Complaint – Class Action, United States District Court, Northern District of Georgia, ხელმისაწვდომია: <http://www.essentialaction.org/spotlight/coke/complaint.html>
- 15 ტრანსნაციონალური ენერჯოკორპორაცია „Chevron“-ის მაგალითი; იხილეთ: ChevronToxico, The Campaign for Justice in Ecuador, Produced Water, ხელმისაწვდომია: <http://chevrontoxico.com/about/environmental-impacts/produced-water>
- 16 ტრანსნაციონალური ენერჯოკორპორაცია „Chevron“-ის მაგალითი; The 14 Worst Corporate Evildoers, იხილეთ 13.
- 17 სასოფლო-სამეურნეო ბიოტექნოლოგიური ტრანსნაციონალური კომპანია „Monsanto“-ს მაგალითი, იხილეთ: Monsanto, Unilever Use Child Labor in India, ხელმისაწვდომია: <http://www.indianet.nl/a030514.html>; ასევე იხილეთ: Venkateswarlu D., Child Labour and Trans-National Seed Companies in Hybrid Cottonseed Production in Andhra Pradesh, Study commissioned by India Committee of Netherlands [ICN], the Netherlands, ხელმისაწვდომია: <http://www.indianet.nl/cot-seed.html>
- 18 Monsanto., Unilever Use Child Labor in India, იხილეთ 17.

ცხადია, ზემოაღნიშნული და ტრანსნაციონალურ კორპორაციათა მიერ განხორციელებული ასევე სხვა მრავალი ქმედება,¹⁹ წარმოადგენს ამ კორპორაციების მიერ საერთაშორისო სამართლებრივი ინსტრუმენტებით აღიარებული ადამიანის უფლებების შელახვასა და უგულვებელყოფას.

აქვე საჭიროდ მიგვაჩნია მეტი სიცხადე შევიტანოთ, თუ ადამიანის რომელი უფლებების შელახვასა და უგულვებელყოფას აქვს ადგილი. უნდა აღინიშნოს, რომ მოცემულ შემთხვევაში, ძირითადად, საუბარია ეკონომიკურ და სოციალურ უფლებებზე, რომელთა „ფართო ერთობლიობა“²⁰ გთვალისწინებელია ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტით.²¹ აღნიშნული პაქტით აღიარებულია რიგი უფლებები, მათ შორის, ცხოვრების სათანადო დონის უფლება,²² შრომის უფლება და უფლებები მუშაობისას,²³ განათლების უფლება,²⁴ და სხვა უფლებები.

ადამიანის უფლებები, იქნება ეს სამოქალაქო და პოლიტიკური, თუ ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები, წარმოადგენენ უნივერსალურ, განუყოფელ და ურთიერთდამოკიდებულ უფლებებს.²⁵

- 19 Özden M., 2005., Transnational Corporations and Human Rights, What is at stake in the United Nations debate over the Norms and the Responsibilities of Transnational Corporations and other Business Enterprises with regard to Human Rights, Part of a series of the Human Rights Programme of the Europe-Third World Centre (CETIM), გვ. 11-18, ხელმისაწვდომია: <http://www.cetim.ch/en/documents/bro2-stn-an.pdf>
- 20 ეიდე ა., ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები – ადამიანის უფლებათა შემადგენელი ნაწილი, ხელმისაწვდომია: <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00--off-0samartal--00-1--0-10-0--0-0--0prompt-10--.%2e-4---4---0-0l--11-ka-10---10-help-50--00-3-1-00-0-00-11-1-0utfZz-8-00-0-11-1-0utfZz-8-10&a=d&c=samartal&cl=CL4.2&d=HASH01b75e94e1fa8d3d8337472a.1.2>
- 21 International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966, entry into force 3 January 1976, in accordance with article 27, ხელმისაწვდომია: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>, ასევე, ეიდე, იხილეთ 20.
- 22 მუხლი 11 (1)
- 23 მუხლი 6 (1), (2); მუხლი 7; ასევე მუხლი 8 (1); (2); (3)
- 24 მუხლი 13 (1), (2), (3), (4)
- 25 United Nations Human Rights., Office of the High Commissioner for Human Rights., What are Human Rights? ხელმისაწვდომია: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/>

ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართლის მიხედვით სახელმწიფოებმა უნდა იმოქმედონ იმგვარად, რომ დაცული იქნეს ინდივიდთა ფუნდამენტური თავისუფლებები და ადამიანის უფლებები.²⁶ ხოლო რაც შეეხება ბიზნესს, რომლის განმახორციელებელ მთავარ სუბიექტად კომპანიები და სხვა მსხვილი კორპორაციები უნდა მივიჩნიოთ, ერთერთი მოსაზრების თანახმად მათი ერთადერთი მოვალეობა და პასუხისმგებლობა „მათი რესურსის იმგვარად გამოყენება და ისეთ მოქმედებათა შესრულებაა, რომელიც გაზრდის მათ მოგებას“.²⁷

ზოგადად ბიზნესთან და მათ შორის კორპორაციებთან მიმართებით, გემო-აღნიშნული მოსაზრება შესაძლებელია მართებულად მივიჩნიოთ მხედველობაში თუ არ მივიღებთ კორპორაციათა მზარდ ძალაუფლებასა და ძალიან ხშირად, მათ პირდაპირ თუ არაპირდაპირ გავლენას მასპინძელი ქვეყნების პოლიტიკურ და ეკონომიკურ გარემოზე.

სწორედ აღნიშნული გავლენა და კორპორაციების, განსაკუთრებით ტრანსნაციონალური კორპორაციების, როგორც საერთაშორისო ბიზნესის წამყვანი მოთამაშეების²⁸ და ადამიანის უფლებათა ჩვენ მიერ ზემოთ განხილული ურთიერთგადაკვეთა განაპირობებს აქტიურ დებატებს ამ კორპორაციების როლისა და პასუხისმგებლობის შესახებ ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებით.²⁹

მიუხედავად იმისა, რომ გარკვეული მოსაზრების თანახმად ბიზნესი უმთავრესად ორიენტირებულია მოგების მიღებაზე, ბიზნეს საქმიანობის გავლენა საზოგადოებაზე აუცილებლად უნდა იქნეს მხედველობაში

მიღებული³⁰ იქიდან გამომდინარე, რომ „ბიზნესი და საზოგადოება საკმაოდ მჭიდროდ და დინამიურად არიან ურთიერთდაკავშირებულნი“.³¹ ტრანსნაციონალურ კორპორაციათა და ზოგადად ბიზნეს საქმიანობა არ მიმდინარეობს „ჩაკეტილ სივრცეში“, ბიზნესი და საზოგადოება საკმაოდ აქტიურად ურთიერთქმედებენ ერთიმეორეზე.³²

მიუხედავად იმისა, რომ უცხო კაპიტალის შედინებამ მასპინძელ ქვეყანაში, დიდი ალბათობით, შესაძლებელია ხელი შეუწყოს ქვეყნის ეკონომიკის გაჯანსაღებას,³³ ეკონომიკური წინსვლა, თავის მხრივ, ხშირ შემთხვევაში, არ განაპირობებს მასპინძელ ქვეყანაში ადამიანის უფლებების დაცვის მაჩვენებლების ზრდას.³⁴

ეკონომიკური გლობალიზაციის, მისი თანმდევი შედეგებისა და შესაბამისი რეალობების გათვალისწინებით, შესაძლებელია განვაცხადოთ, რომ მძლავრი ტრანსნაციონალური კორპორაციების გავლენა მასპინძელი ქვეყნის მოქალაქეებზე, მათ ყოველდღიურ ცხოვრებაზე, საჭიროებს იმას, რომ აღნიშნული ურთიერთქმედებისას მნიშვნელოვანი აქცენტი გაკეთდეს ადამიანის უფლებების როგორც დაცვაზე ისე შესაბამის პასუხისმგებლობაზე მათი დარღვევებისას. აღნიშნული კი შესაბამისი მოქნილი და ქმედითი სამართლებრივი მექანიზმების არსებობას მოითხოვს.

[Pages/WhatareHumanRights.aspx](#)

26 What are Human Rights? იხილეთ 25.

27 აღნიშნულ საკითხთან მიმართებით, იხილეთ მილტონ ფრიდმანის მოსაზრება, The New York Times Magazine, September 13, 1970, The Social Responsibility of Business is to Increase Its Profits, ხელმისაწვდომია: <http://www.colorado.edu/studentgroups/libertarians/issues/friedman-soc-resp-business.html>

28 Hunya, იხილეთ 7.

29 United Nations., Office of the High Commissioner for Human Rights., Business and Human Rights, ხელმისაწვდომია: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Business/Pages/BusinessIndex.aspx>

30 United Nations., 2009., Creating Business and Social Value: The Asian Way to Integrate CSR into Business Strategies, Studies in Trade and Investment 68, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, United Nations Publication, Sales No. E.10.II.F.18, ISBN: 978-92-1-120616-6, ISSN: 1020-3516, ST/ESCAP/2565, გვ. 1, ხელმისაწვდომია: <https://www.mysciencework.com/publication/read/1772878/creating-business-and-social-value-the-asian-way-to-integrate-csr-into-business-strategies#page-null>

31 Creating Business and Social Value: The Asian Way to Integrate CSR into Business Strategies, იხილეთ 30.

32 Creating Business and Social Value: The Asian Way to Integrate CSR into Business Strategies, იხილეთ 30.

33 Gheeraert L., Mansour J., 2005., On the Impact of Private Capital Flows on Economic Growth and Development, CEB Working Paper No. 05/003, Solvay Business School, Center Emile Bernheim, Research Institute in Management Sciences, გვ. 29, ხელმისაწვდომია: <https://dipot.ulb.ac.be/dspace/bitstream/2013/14597/1/rou-0207.pdf>

34 United Nations., Office of the High Commissioner for Human Rights., Human Rights, Trade and Investment, ხელმისაწვდომია: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Globalization/Pages/GlobalizationIndex.aspx>

ტრანსნაციონალური კორპორაციების სამართლებრივი რეგულირება და მისი ნაკლოვანებები

უნდა აღინიშნოს, რომ ტრანსნაციონალურ კორპორაციათა მოვალეობები არ შეესაბამება იმ უფლებებს, რითაც ისინი სარგებლობენ მასპინძელ ქვეყნებში.³⁵ მარტივი დაკვირვებით, შესაძლებელია ვივარაუდოთ, რომ ტრანსნაციონალურ დონეზე ბიზნესის წარმოებასა და ადამიანის უფლებების დაცვას შორის იდეალური ბალანსის შექმნის მიზნით საუკეთესო შედეგს ვღებულობთ მაშინ, როდესაც ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს მოქნილი და ქმედითი სამართლებრივი მექანიზმების საფუძველზე გააჩნიათ პირდაპირი მოვალეობა ადამიანის უფლებათა დაცვაზე და ასევე აკისრიათ შესაბამისი პასუხისმგებლობა ამ უფლებების დარღვევებზე. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ რეალურად, ადამიანის უფლებების დაცვის თვალსაზრისით არა ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს, არამედ სწორედ სახელმწიფოებს აკისრიათ შესაბამისი ძირითადი ვალდებულებები.³⁶ აღნიშნულიდან გამომდინარე, სახელმწიფოებმა თავად უნდა შეიტანონ შესაბამისი ნვლილი თავიანთ ტერიტორიებზე ტრანსნაციონალურ კორპორაციათა საქმიანობის რეგულირებაში,³⁷ რაც გარკვეულწილად ადამიანის უფლებებთან მიმართებით აღნიშნული კორპორაციების არაპირდაპირ რეგულირებას გულისხმობს.

პრემბულა გაეროს ნორმებისა ტრანსნაციონალური კორპორაციების და სხვა ბიზნეს კომპანიების პასუხისმგებლობის შესახებ ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებით მიუთითებს, რომ მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფოებს გააჩნიათ ძირითადი ვალდებულება ადამიანის უფლებების

დაცვასთან დაკავშირებით, ტრანსნაციონალურმა კორპორაციებმა ასევე ხელი უნდა შეუწყონ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციით აღიარებული ადამიანის უფლებების რეალიზებას.³⁸ რაც შეეხება აღნიშნული ნორმების იმ ნაწილით, რომელიც მოვალეობებს შეეხება, უპირატესობა და ძირითადი ვალდებულება ადამიანის უფლებების დაცვაზე, სწორედ სახელმწიფოებს აქვთ მინიჭებული.³⁹

მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის უფლებების დაცვის კუთხით ძირითად პლანზე სწორედ სახელმწიფოა წამოწეული, ხშირად ქვეყნებს პრაქტიკულად ვერ შესწევთ უნარი, უზრუნველყონ ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებით ტრანსნაციონალური კორპორაციების მიმართ ადეკვატური ღონისძიებების გატარება და შესაბამისი პოლიტიკის წარმოება.⁴⁰ ადამიანის უფლებათა შელახვის განსაკუთრებით მაღალი მაჩვენებელი აღინიშნება ქვეყნებში, სადაც ადგილი აქვს სუსტ მმართველობას, სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შეზღუდვას და კორუფციის მაღალ დონეს.⁴¹

35 Deva S., 2003., Human Rights Violations by Multinational Corporations and International Law: Where from Here?, Connecticut Journal of International Law, (19), გვ. 31, ხელმისაწვდომია: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=637665

36 Muchlinski P., 2007., Multinational Enterprises and the Law, Oxford University Press, გვ. 518.

37 Deva, იხილეთ 35.

38 „Recognizing that even though States have the primary responsibility to promote, secure the fulfilment of, respect, ensure respect of and protect human rights, transnational corporations and other business enterprises, as organs of society, are also responsible for promoting and securing the human rights set forth in the Universal Declaration of Human Rights“, იხილეთ: UN., 2003., Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/2003/12/Rev.2, ხელმისაწვდომია: <http://www1.umn.edu/humanrts/links/norms-Aug2003.html>

39 „States have the primary responsibility to promote, secure the fulfilment of, respect, ensure respect of and protect human rights recognized in international as well as national law, including ensuring that transnational corporations and other business enterprises respect human rights. Within their respective spheres of activity and influence, transnational corporations and other business enterprises have the obligation to promote, secure the fulfilment of, respect, ensure respect of and protect human rights recognized in international as well as national law, including the rights and interests of indigenous peoples and other vulnerable groups“, Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights, 38.

40 Pillay S., 2004., And Justice for All? Globalization, Multinational Corporations, and the Need for Legally Enforceable Human Rights Protections, University of Detroit Mercy Law Review, 81 (489), გვ. 492.

41 Ochoa C., 2009., The Future of Corporate Accountability for Violations of Human Rights, Faculty Publication

მეორე მხრივ, თავად ტრანსნაციონალური კორპორაციების განსხვავდებიან ერთმანეთისგან იმისდა მიხედვით, თუ როგორ ოპერირებენ ისინი მასპინძელ ქვეყნებში. მრავალი კორპორაცია მიიჩნევს, რომ მათ მიერ მასპინძელ ქვეყნებში ბიზნესის წარმართვა იმგვარად, რომ არ შეილახოს ადამიანის უფლებები, მათ მორალურ ვალდებულებას წარმოადგენს.⁴² ასევე, მრავალი ტრანსნაციონალური კორპორაცია, აქტიურად ახორციელებს მასპინძელ ქვეყნებში სხვადასხვა სოციალური პროექტებს.⁴³ თუმცა ხშირია ისეთი შემთხვევებიც, განსაკუთრებით განვითარებად ქვეყნებში, როდესაც მასპინძელ ქვეყნებში მსხვილი კაპიტალის შემოდინება ეფუძნება ტრანსნაციონალურ კორპორაციებსა და სახელმწიფო ხელისუფლების წარმომადგენლებს შორის დამყარებულ არაფორმალურ ურთიერთობებს.⁴⁴ ასეთ შემთხვევებში მაღალია იმის ალბათობა, რომ ეკონომიკური მდგომარეობის გაჯანსაღების მიზნით გადაჭარბებული პრეფერენციები მიენიჭოს უცხოურ კაპიტალს, ხოლო ადამიანის უფლებების დაცვის საკითხები, თუნდაც ნაწილობრივ მაინც, უგულებელყოფილ იქნეს.

ასეთ შემთხვევებში სახელმწიფოს მხრიდან ნაკლები ყურადღება ეთმობა ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებით სახელმწიფოს მიერ სხვადასხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებებით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებას, ასევე შრომით, გარემოსდაცვით თუ სხვა სოციალურ საკითხებთან დაკავშირებით ადგილობრივი კანონმდებლობის საერთაშორისო სტანდარტებთან მიახლოებას და მათ შემდგომ ეფექტიან იმპლემენტაციას. მოცემულ შე-

მთხვევაში ასეთი მდგომარეობა, თავის მხრივ, უარყოფითად იმოქმედებს თავად ზოგიერთ ტრანსნაციონალურ კორპორაციებზეც კი, რადგან ის ტრანსნაციონალური კორპორაციები, რომელთათვისაც მასპინძელ ქვეყნებში შრომითი, გარემოსდაცვითი და სხვა სოციალური რეგულაციების პატივისცემა მათი შესაბამისი კორპორაციული სტანდარტების არსებითი შემადგენელია ნაწილია, არაჯანსაღ კონკურენციაში მოექცევიან იმ ტრანსნაციონალურ კორპორაციებთან შედარებით, რომელთათვისაც როგორც თავად აღნიშნული რეგულაციები და ნორმები ისე მათი შესრულება ნაკლებად მნიშვნელოვანია.

მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო სამართალი არ წარმოადგენს სტატიკურ, უძრავ სისტემას და იგი მუდმივი განვითარებით ხასიათდება,⁴⁵ თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი მხოლოდ იმის ვარაუდის საშუალებას გვაძლევს, რომ ტრანსნაციონალური კორპორაციები ოპერირებენ ერთგვარ „სამართლებრივ ვაკუუმში“ – ადამიანის უფლებებისაგან განწყენებულად – რაშიც იგულისხმება ის, რომ მოცემულ რეალობაში ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს არ გააჩნიათ პირდაპირი ვალდებულებები ადამიანის უფლებებთან მიმართებით.⁴⁶ ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი სახელმწიფოებს აკისრებს პირდაპირ ვალდებულებებს, რადგან ძირითადად, მათ ევალებათ ადამიანის უფლებების დაცვა.⁴⁷

ჩვენ მიერ განსახილველ საკითხთან მიმართებით, ასევე საინტერესოა საკითხი ტრანსნაციონალურ კორპორაციათა საერთაშორისო სამართლებრივი სუბიექტუარიანობის შესახებ. ზოგიერთი მკვლევარის მოსაზრებით აუცილებელია, რომ ტრანსნაციონალური კორპორაციები იქცნენ საერთაშორისო სამართლის სუბიექტებად,

s. Paper 1314, გვ. 293-294, ხელმისაწვდომია: <http://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2314&context=facpub>

42 Anderson J., 2000., Respecting Human Rights: Multinational Corporations Strike Out, University of Pennsylvania, Journal of Labor and Employment Law, 2 (3), გვ. 467, ხელმისაწვდომი: [https://www.law.upenn.edu/journals/jbl/articles/volume2/issue3/Anderson2U.Pa.J.Lab.&Emp.L.463\(2000\).pdf](https://www.law.upenn.edu/journals/jbl/articles/volume2/issue3/Anderson2U.Pa.J.Lab.&Emp.L.463(2000).pdf)

43 Bennett J., 2002., Multinational Corporations, Social Responsibility and Conflict, Journal of International Affairs, 55 (2), გვ. 401.

44 Perry A., 2000., Effective Legal Systems and Foreign Direct Investment: In Search of the Evidence, International and Comparative Law Quarterly, 49 (779), გვ. 784-792.

45 Schreuer C., Sources of International Law: Scope and Application, Emirates Lecture Series 28, The Emirates Center for Strategic Studies and Research, გვ. 10-11, ხელმისაწვდომია: http://www.univie.ac.at/intlaw/wordpress/pdf/59_sources.pdf

46 Kinley D., Tadaki J., 2004., From Talk to Walk: The Emergence of Human Rights Responsibilities for Corporations at International Law, Virginia Journal of International Law, 44 (4), გვ. 935.

47 Kinley, Tadaki, იხილეთ 46, გვ. 935.

რადგან ასეთ შემთხვევაში ისინი ვალდებული გახდებიან დაიცვან ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებული საერთაშორისო ნორმები და სტანდარტები.⁴⁸ თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ საერთაშორისო სამართლის მთავარსუბიექტებს სწორედ სახელმწიფოები წარმოადგენენ.⁴⁹ თანამედროვე საერთაშორისო სამართალში ტრანსნაციონალური კორპორაციების სტატუსი მათ საერთაშორისო სამართლებრივ სუბიექტუნარიანობასთან დაკავშირებით არ იძლევა იმის შესაძლებლობას, რომ მოხდეს ამ კორპორაციების პირდაპირი რეგულირება და შესაბამისად, აღნიშნულ კორპორაციებს გააჩნდეთ პირდაპირი ვალდებულებები ადამიანის უფლებებთან მიმართებით.

ტრანსნაციონალური კორპორაციები რიგ შემთხვევებში არიან საერთაშორისო ხელშეკრულებებით მინიჭებული უფლებებით მოსარგებლენი. მაგალითად, აღნიშნულ კორპორაციებს, რომლებიც ორმხრივი და მრავალმხრივი საერთაშორისო საინვესტიციო ხელშეკრულებების⁵⁰ საფუძველზე საკმაოდ ფართო უფლებებით სარგებლობენ, შეუძლიათ აღნიშნული ხელშეკრულებების საფუძველზე წამოიწყონ დავა მასპინძელი სახელმწიფოების წინააღმდეგ საერთაშორისო საარბიტრაჟო ტრიბუნალებში.⁵¹ თუმცა,

48 Deva, იხილეთ 35, გვ. 52., ასევე იხილეთ: United Nations., Office of the High Commissioner for Human Rights., Corporations must be held accountable for human rights violations, ხელმისაწვდომია: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/CorporationsMustBeHeldAccountableForHRViolations.aspx>

49 Shaw M., 2008., International Law, Cambridge University Press, გვ. 1, 47.

50 UNCTAD., What Are BITs? ხელმისაწვდომია: http://www.unctadxi.org/templates/Page_1006.aspx, ასევე, ენერჯო ქარტიის საერთაშორისო ხელშეკრულება (The Energy Charter Treaty) (1994), ხელმისაწვდომია: http://www.encharter.org/fileadmin/user_upload/document/EN.pdf, ასევე, ჩრდილოეთ ამერიკის თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმება (NAFTA), იხილეთ: NAFTA Secretariat, North American Free Trade Agreement, ხელმისაწვდომია: <https://www.nafta-sec-alena.org/Default.aspx?tabid=97&language=en-US>

51 საკმაოდ ხშირად, ორმხრივი და მრავალმხრივი საერთაშორისო საინვესტიციო ხელშეკრულებები ითვალისწინებენ უცხოელ ინვესტორსა და ინვესტიციების მიმღებ სახელმწიფოს შორის დავათა განხილვას საინვესტიციო დავათა განხილვის საერთაშორისო ცენტრში, შესაბამისად, საკმაოდ დიდი რაოდენობის საინვესტიციო დავების განხილვა ხდება სწორედ აღნიშნულ ცენტრში, რომელიც ეფუძნება 1965 წლის

ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ერთი მხრივ, აღნიშნული ხელშეკრულებებით ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს გაცილებით მეტი უფლებები გააჩნიათ, ვიდრე ვალდებულებები,⁵² ხოლო მეორე მხრივ, დავათა წამოწყების ნაწილში, ინდივიდები მოკლებულნი არიან იმის შესაძლებლობას, რომ საერთაშორისო საარბიტრაჟო ტრიბუნალებსა თუ სასამართლოებში წამოიწყონ დავა ტრანსნაციონალური კორპორაციების წინააღმდეგ ადამიანის უფლებების დარღვევებთან დაკავშირებით.

ტრანსნაციონალურ კორპორაციათა უფლებებსა და მათ მოვალეობებს შორის არსებული აშკარა დისბალანსი, ადამიანის უფლებების დაცვასთან მიმართებით ტრანსნაციონალური კორპორაციების ვალდებულებებისა და ამ კორპორაციების საერთაშორისო სამართლებრივი სუბიექტუნარიანობის არარსებობა, ასევე ინდივიდთა მიერ საერთაშორისო დონეზე აღნიშნულ კორპორაციათა წინააღმდეგ დავების წარმართვის სირთულეები, აშკარად მიუთითებს, რომ თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი ვერ ითვალისწინებს ტრანსნაციონალური კორპორაციების რეგულირებისათვის საჭირო ქმედით მექანიზმებს. ასეთი მექანიზმების არარსებობამ, თავის მხრივ განაპირობა ტრანსნაციონალურ კორპორაციათა ალტერნატიული რეგულირების მიზნით, სხვადასხვა სახელმძღვანელო პრინციპების, რეგულაციების და რეკომენდაციების შემუშავება.

ვაშინგტონის კონვენციას, იხილეთ: ICSID, International Centre for Settlement of Investment Disputes, Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States, (1965) 4 International Legal materials 532, ასევე იხილეთ: Kerner A., 2009., Why Should I Believe You?, The Costs and Consequences of Bilateral Investment Treaties, International Studies Quarterly 53, გვ. 73-102.

52 Bernasconi-Osterwalder N., Cosbey A., Johnson L., Vis-Dunbar D., 2012., Investment Treaties & Why They Matter to Sustainable Development: Questions & Answers, IISD Publication, გვ. 35, ხელმისაწვდომია: http://www.iisd.org/pdf/2011/investment_treaties_why_they_matter_sd.pdf

ტრანსნაციონალურ კორპორაციათა რეგულირების ალტერნატიული მექანიზმები და გაეროს ფორმატში შემუშავებული ერთერთი ინიციატივა

სავალდებულო ძალის მქონე არაერთი სამართლებრივი ინსტრუმენტი იქნა შექმნილი ადამიანის უფლებების დაცვის მიზნით.⁵³ თუმცა, მათ აღრესატს არ წარმოადგენენ ტრანსნაციონალური კორპორაციები.⁵⁴ აღნიშნულის ერთერთი მიზეზი არის ის, რომ ტრანსნაციონალური კორპორაციები არ არიან მიჩნეულნი საერთაშორისო სამართლის სუბიექტებად.⁵⁵ ისინი მოქცეულნი არიან იმ ქვეყნების იურისდიქციაში, სადაც თავადვე ოპერირებენ.⁵⁶

როდესაც ვსაუბრობთ საერთაშორისო

ინსტრუმენტებზე და ტრანსნაციონალურ კორპორაციებზე, ნიშანდობლივია, თუ აღვნიშნავთ, რომ ადამიანის უფლებების მიმართულებით ზოგიერთი ცნობილი მოღვაწის მოსაზრებით, ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის პრეამბულაში არსებული ჩანაწერი – „...every organ of society...“⁵⁷ – მოიაზრებს ტრანსნაციონალურ კორპორაციებსაც.⁵⁸ თუ ჩავთვლით, რომ აღნიშნული მოსაზრება წარმოადგენს აბსოლიტურ ჭეშმარიტებას და ფართოდ არის გაზიარებული, შესაბამისად, მივიღებთ საწყის კავშირს, ერთი მხრივ, ტრანსნაციონალურ კორპორაციებსა და მეორე მხრივ, ამ კორპორაციათა მიერ ადამიანის უფლებების საყოველთაოდ პატივისცემას შორის.⁵⁹ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია წარმოადგენს საბაზისო ინსტრუმენტს ადამიანის უფლებების დაცვის დარგში. აღნიშნული დეკლარაცია სავალდებულო ძალის მქონე დოკუმენტს არ წარმოადგენს, თუმცა მისი დებულებები ჩვეულებითი საერთაშორისო სამართლის ნორმებად არის აღიარებული.⁶⁰ თუმცა, მეორე მხრივ, სადავოა, პოზიცია იმის შესახებ მოიცავს თუ არა გემოაღნიშნული ჩანაწერის განმარტება ტრანსნაციონალურ კორპორაციებსაც. მოსაზრებამ აღნიშნული ჩანაწერის დეფინიციაში ტრანსნაციონალური კორპორაციების გათვალისწინების შესახებ, თავის მხრივ ვერ ჰპოვა ფართო

გიორგი ხაბიძე

53 მათ შორის: Universal Declaration of Human Rights, 1948, ხელმისაწვდომია: <http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml>; International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966), ხელმისაწვდომია: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>; International Covenant on Civil and Political Rights (adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966), ხელმისაწვდომია: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>; Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, G.A. res. 2200A (XXI), 21 U.N. GAOR Supp. (No.16) at 59, U.N. Doc. A/6316 (1966), 999 U.N.T.S. 302, entered into force March 23, 1976, ხელმისაწვდომია: <http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/b4ccprp1.htm>; Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, aiming at the abolition of the death penalty (adopted and proclaimed by General Assembly resolution 44/128 of 15 December 1989), ხელმისაწვდომია: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/2ndOPCCPR.aspx>; European Convention on Human Rights (ECHR), ხელმისაწვდომია: http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c=#n1359128122487_pointer

54 Katuoka S., Dailidaité M., 2012., Responsibility of Transnational Corporations for Human Rights Violations: Deficiencies of International Legal Background and Solutions Offered by National and Regional Legal Tools, Jurisprudence 19 (4) 1301, გვ. 1303, ხელმისაწვდომია: <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/103/96>

55 Katuoka., Dailidaité, იხილეთ 54.

56 Katuoka., Dailidaité, იხილეთ 54.

57 “. . . as a common standard of achievement for all peoples and all nations, to the end that every individual and every organ of society, keeping this Declaration constantly in mind, shall strive by teaching and education to promote respect for these rights and freedoms and by progressive measures, national and international, to secure their universal and effective recognition and observance, both among the peoples of Member States themselves and among the peoples of territories under their jurisdiction“, იხილეთ: The Universal Declaration of Human Rights, ხელმისაწვდომია: <http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml>

58 Lovell D., Shenk T., 2011., Louis Henkin’s Legacy, Rights News 29 (2), გვ. 10, ხელმისაწვდომია: http://hrcolumbia.org/rightsnews/feb2011/louis_henkin, ასევე, Katuoka., Dailidaité, იხილეთ 54.

59 Muchlinski, იხილეთ 36, გვ. 518.

60 Muchlinski, იხილეთ 36, გვ. 518; ასევე იხილეთ: Austrian Human Rights Commission, What is the Universal Declaration on Human Rights?, ხელმისაწვდომია: <https://www.humanrights.gov.au/publications/what-universal-declaration-human-rights>

საერთაშორისო აღიარებას.⁶¹

უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში, არაერთი სახელმძღვანელო პრინციპები, რეგულაციები და რეკომენდაციები იქნა შემუშავებული ტრანსნაციონალურ კორპორაციათა ალტერნატიული რეგულირების მიზნით. სავარაუდოდ, აღნიშნული განაპირობა იმ გარემოებამ, რომ არსებული საერთაშორისო სამართლებრივი მექანიზმები არ იძლევა იმის საშუალებას, რომ ტრანსნაციონალური კორპორაციები სავალდებულო ძალის მქონე ინსტრუმენტებით პირდაპირ გახდნენ ვალდებულნი ადამიანის უფლებების დაცვაზე.

მეოცე საუკუნის 70-იან წლებში აღინიშნება საერთაშორისო ორგანიზაციათა არაერთი ინიციატივა, რაც უკავშირდება ტრანსნაციონალური კორპორაციების რეგულირების მიზნით სხვადასხვა სახელმძღვანელო პრინციპების, დეკლარაციების თუ სხვა დოკუმენტების პროექტების შემუშავებას, რომელთა ადრესატს ტრანსნაციონალური კორპორაციები წარმოადგენენ.⁶²

ახალი ათასწლეულის დადგომა ასევე უკავშირდება ახალ ინიციატივებს.⁶³ ერთერთი

უახლესი სახელმძღვანელო პრინციპები, რომელმაც გაეროს ადამიანის უფლებათა საბჭოს ერთსულოვანი მხარდაჭერა მოიპოვა, გახლავთ გაეროს სახელმძღვანელო პრინციპები ბიზნესისა და ადამიანის უფლებების შესახებ.⁶⁴ აღნიშნული პრინციპები აღიარებს, რომ სახელმწიფოებს გააჩნიათ ადამიანის უფლებების დაცვის უპირველესი და ძირითადი ვალდებულება, ხოლო ბიზნესს სწარმოებს მოეთხოვებათ დაემორჩილნონ შესაბამის კანონმდებლობას და პატივი სცენ ადამიანის უფლებებს.⁶⁵ აღნიშნული დოკუმენტის თანახმად, სახელმწიფოებმა არა

www.unglobalcompact.org/; the UN Norms on the Responsibilities for Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights (2003), იხილეთ: Commentary on the Norms on the Responsibility of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/2003/38/Rev.2 (2003), ხელმისაწვდომია: <http://www1.umn.edu/humanrts/links/commentary-Aug2003.html>; ასევე იხილეთ: Hillemanns C., 2003., UN Norms on the Responsibility of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with regard to Human Rights, German Law Journal 04 (10) 1065, ხელმისაწვდომია: http://www.germanlawjournal.com/pdfs/Vol04No10/PDF_Vol_04_No_10_1065-1080_European_Hillemanns.pdf; Report of the Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises (2008), იხილეთ: UN, Human Rights Council, A/HRC/8/5, 7 April 2008, Promotion and Protection of All Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights, Including the Right to Development; Protect, Respect and Remedy: a Framework for Business and Human Rights; Report of the Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, John Ruggie, ხელმისაწვდომია: <http://198.170.85.29/Ruggie-report-7-Apr-2008.pdf>

61 Katuoka., Dailidaitė, იხილეთ 54, გვ. 1304.

62 მაგალითად: UN Draft Code on Transnational Corporations (1977), იხილეთ: Keller H., Corporate Codes of Conduct and Their Implementation: The Question of Legitimacy, გვ. 8-9, ხელმისაწვდომია: http://www.yale.edu/macmillan/Heken_Keller_Paper.pdf; the Sullivan Principles (1970), იხილეთ: Socially Responsible Investing, The Sullivan Principles, A Code of Conduct for Corporations and a Social Investing Benchmark, ხელმისაწვდომია: <http://socialinvesting.about.com/od/srshareholders/a/SRISullivan.htm>; The OECD Guidelines for Multinational Enterprises (1976), აღნიშნული დოკუმენტი განახლებული იქნა 1979, 1982, 1984, 1991, 2000 და 2011 წლებში, იხილეთ: OECD., Guidelines of Multinational Enterprises, ხელმისაწვდომია: <http://www.oecd.org/investment/mne/2011update.htm>; the International Labor Organization Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy (1977), იხილეთ: Policy Advocacy, Corporate Responsibility Initiatives, ILO Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy, ხელმისაწვდომია: <http://www.uscib.org/index.asp?documentID=2575>; ასევე იხილეთ: Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy, International Labour Office, Geneva, ხელმისაწვდომია: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/@emp_ent/documents/publication/wcms_101234.pdf

63 მაგალითად: Global Compact, იხილეთ: United Nations Global Compact, ხელმისაწვდომია: <http://www.unglobalcompact.org/>

64 United Nations Human Rights Office of the High Commissioner for Human Rights, New Guiding Principles on Business and Human Rights endorsed by the UN Human Rights Council, ხელმისაწვდომია: <http://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=11164>; ასევე იხილეთ: UN., 2011., Guiding Principles on Business and Human Rights, Implementing the United Nations „Protect, Respect and Remedy“ Framework, HR/PUB/11/04, ხელმისაწვდომია: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

65 „(a) States' existing obligations to respect, protect and fulfil human rights and fundamental freedoms; (b) The role of business enterprises as specialized organs of society performing specialized functions, required to comply with all applicable laws and to respect human rights; (c) The need for rights and obligations to be matched to appropriate and effective remedies when breached“; „Guiding Principles on Business and Human Rights, Implementing the United Nations „Protect, Respect and Remedy“ Framework“, იხილეთ 64, გვ. 1.

მხოლოდ უნდა დაიცვან ადამიანის უფლებები, არამედ უზრუნველყონ ის, რომ გაატარონ პრევენციული ღონისძიებები, გამოიძიონ და აღკვეთონ ნებისმიერი მესამე მხარის, მათ შორის ბიზნეს საწარმოების მიერ ადამიანის უფლებების შელახვა.⁶⁶

ცხადია, რომ აღნიშნული სახელმძღვანელო პრინციპები წინგადადგმული ნაბიჯია ბიზნესის მიერ ადამიანის უფლებებზე ნეგატიური ზემოქმედების აღსაკვეთად.⁶⁷ თუმცა, ნაკლოვანების კუთხით, უნდა აღინიშნოს, რომ სამართლებრივი თვალსაზრისით აღნიშნული დოკუმენტი არ წარმოადგენს შესასრულებლად სავალდებულო ხასიათის მქონეს, ასევე თავად აღნიშნული პრინციპები არ ითვალისწინებს მისი იმპლემენტაციის მკაფიოდ განსაზღვრულ მექანიზმებს.⁶⁸ ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ბიზნეს საწარმოების მოვალეობა პატივი სცენ ადამიანის უფლებებს, დამოკიდებულია სახელმწიფოების მიერ ადამიანის უფლებათა დაცვის კუთხით არსებული ვალდებულებების შესრულებაზე.⁶⁹ ასეთი სტრუქტურით მალაღია იმის ალბათობა, განსაკუთრებით განვითარებად ქვეყნებში, რომ ადამიანის უფლებათა დაცვისა და მისი პატივისცემის იდეა გახდეს აბსოლიტურად დაუბალანსებელი.⁷⁰ აღნიშნული შესაძლებელია განაპირობოს იმ გარემოებამ, რომ ერთი მხრივ მძლავრ, ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს გააჩნიათ გაცილებით დიდი ფინანსური რესურსი, ასევე ეკონომიკური და პოლიტიკური გავლენა ვიდრე ბევრ განვითარებად ქვეყნებს, ხოლო მეორე მხრივ, რიგი განვითარებადი ქვეყნები გაცილებით მეტად არიან ორიენტირებულნი მათ ტერიტორიებზე ტრანსნაციონალური კორპორაციების ოპერირებით და შესაბამისი უცხოური კაპიტალის მოზიდვით ეკონომიკური

მდგომარების გაუმჯობესებაზე, ვიდრე ადამიანის უფლებების დაცვაზე, რაც თავის მხრივ, წარმოშობს დისბალანსს ბიზნეს ინტერესების მხარდაჭერასა და ადამიანის უფლებების დაცვას შორის.

აქვე, ჩვენს განხილვებთან მიმართებით, გვსურს შევხვით გაეროს ფორმატში შემუშავებულ ერთერთ ინიციატივას. 2014 წლის 25 ივნისს გაეროს ადამიანის უფლებათა საბჭოს მიერ მიღებული იქნა გადაწყვეტილება, რომელიც მიზნად ისახავს ტრანსნაციონალური კორპორაციებისა და სხვა ბიზნეს საწარმოების მიერ ადამიანის უფლებებთან მიმართებით, შესასრულებლად სავალდებულო ძალის მქონე საერთაშორისო სამართლებრივი ინსტრუმენტის შემუშავებას.⁷¹

მოცემული გადაწყვეტილება, მით უფრო გაეროს ფორმატში მიღებული, მართლაც მისასალმებელია. თუმცა, არანაკლებ საინტერესოა რეალური შედეგების ხილვა. სამუშაო ჯგუფს, მიზნის მისაღწევად საკმაოდ რთული საქმიანობა ელის. მსჯელობის საგანს წარმოადგენს აღნიშნული საერთაშორისო ინსტრუმენტის სტრუქტურა, ფორმა, შინაარსი და მისი სამართლებრივი ბუნება. სხვადასხვა საკითხებთან ერთად, საკმაოდ მნიშვნელოვანია იმის გადაწყვეტა, თუ ვინ იქნებიან შესასრულებლად სავალდებულო ძალის მქონე საერთაშორისო სამართლებრივი ინსტრუმენტის პირდაპირი ადრესატები. თუ ამ როლში ტრანსნაციონალური კორპორაციები მოიაზრებიან, მაშინ თანამედროვე საერთაშორისო სამართალში, მოცემულ კორპორაციათა სამართლებრივი სტატუსის გათვალისწინებით, ზემოაღნიშნული პროექტი საკმაოდ ამბიციურად გამოიყურება. ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ მოცემული

66 Guiding Principles on Business and Human Rights, Implementing the United Nations „Protect, Respect and Remedy“ Framework, იხილეთ 64, გვ. 1.
67 New Guiding Principles on Business and Human Rights endorsed by the UN Human Rights Council, იხილეთ 64.
68 Clement P., 2012., UN Guiding Principles on Business and Human Rights: Weaknesses and Way Forward, XII International Human Rights Colloquium, Sao Paulo, ხელმისაწვდომია: www.conectas.org/arquivos/multimedia/PDF/182.ppt
69 UN Guiding Principles on Business and Human Rights: Weaknesses and Way Forward, იხილეთ 68.
70 UN Guiding Principles on Business and Human Rights: Weaknesses and Way Forward, იხილეთ 68.

71 UN General Assembly, Human Rights Council, A/HG-C/26/L.22/Rev.1, 25 June 2014, Elaboration of an International Legally Binding Instrument on Transnational Corporations and other Business Enterprises with respect to Human Rights, ხელმისაწვდომია: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/G14/064/48/PDF/G1406448.pdf?OpenElement>, ასევე იხილეთ: International Justice Resource Center, 2014., In Controversial Landmark Resolution, Human Rights Council Takes First Step Toward Treaty on Transnational Corporations' Human Rights Obligation, ხელმისაწვდომია: <http://www.ijrcenter.org/2014/07/15/in-controversial-landmark-resolution-human-rights-council-takes-first-step-toward-treaty-on-transnational-corporations-human-rights-obligations/>

საერთაშორისო ინსტრუმენტის პირდაპირი ადრესატები სახელმწიფოები გახდებიან, მაშინ შედეგად მივიღებთ ადამიანის უფლებების დაცვასთან მიმართებით ტრანსნაციონალური კორპორაციების არაპირდაპირი რეგულირების მქონე მექანიზმს.

ტრანსნაციონალური კორპორაციები კერძო სუბიექტებს წარმოადგენენ. ვერ მოხდება მათი გაიგივება სახელმწიფოსთან, როგორც საერთაშორისო ხელშეკრულების ხელმომწერ მხარესთან. მეორე მხრივ, თუ ანალოგიას მივმართავთ, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი, კერძოდ საერთაშორისო საინვესტიციო სამართალი იცნობს სახელმწიფოთა შორის გაფორმებული ორმხრივი თუ მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებების საფუძველზე, კერძო სუბიექტებისათვის, როგორც უცხოელი ინვესტორებისათვის, საინვესტიციო საქმიანობისას მათთვის შესაბამისი უფლებების მინიჭებას, დაცვითი მექანიზმების შექმნას და შესაბამისი გარანტიების მიცემას.⁷² თუმცა, საკითხი ჩვენ შემთხვევაში აქტუალურია განსხვავებული მიმართულებით. საუბარია კერძო სუბიექტებისათვის არა რაიმე უფლებების მინიჭებაზე, მათთვის რაიმე დაცვითი მექანიზმების შექმნაზე ან გარანტიების მიცემაზე, არამედ პირიქით, ასეთი სუბიექტებისათვის, როგორც ტრანსნაციონალურ ბიზნეს კორპორაციებისათვის ადამიანის უფლებების დაცვასთან მიმართებით ვალდებულებების დაკისრებაზე. უფრო მეტიც, საერთაშორისო საინვესტიციო ხელშეკრულებებით, ბიზნეს სიბიექტების დაცვითი მექანიზმები მოქმედებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მათი საქმიანობა კვალიფიცირდება ინვესტიციად, რაც ნიშნავს იმას, რომ ასეთი სუბიექტები ინვესტიციების მიმღებ ქვეყნებში უცხოელი ინვესტორები უნდა იყვნენ.⁷³

72 Salacuse J., Sullivan N., 2005., Do BITs Really Work? An Evolution of Bilateral Investment Treaties and Their Grand Bargain, Harvard International Law Journal 46, გვ. 79-80; ასევე იხილეთ: ხატიძე გ., 2013., ორმხრივი საერთაშორისო საინვესტიციო ხელშეკრულებები, როგორც უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების დაცვისა და ხელშეწყობის სამართლებრივი ინსტრუმენტები, ბიზნეს ინჟინერინგი 1, გვ. 108-113.

73 Heiskanen V., Of Capital Import: The Definition of Investment in International Investment Law, in: Hoffmann A., 2010., (Ed.), Protection of Foreign Investments through

პრაქტიკული თვალსაზრისით, სამუშაო ჯგუფის სირთულე მდგომარეობს იმ გარემოებაშიც, რომ გაეროს ადამიანის უფლებათა საბჭოს მიერ, გადწყვეტილება მიღებული იქნა წევრთა არაერთსულოვანი მხარდაჭერით. უფრო მეტიც, მოწინააღმდეგეთაგან უმრავლესობას ევროპული ქვეყნები წარმოადგენდნენ. წინააღმდეგნი იყვნენ ასევე ამერიკის შეერთებული შტატები⁷⁴ და მრავალი ტრანსნაციონალური კორპორაციის ე.წ. „წარმოშობის ქვეყნები“.

რა თქმა უნდა სასურველია, თუ ჯგუფის მუშაობის შედეგად მივიღებთ სულ მცირე გაცილებით მეტს, ვიდრე ტრანსნაციონალურ კორპორაციათა რეგულირების მიზნით, ისევე მორიგ სახელმძღვანელო პრინციპებს, რეგულაციებს და რეკომენდაციებს, როგორც ე.წ. „რბილ სამართალს“. თუმცა, ამ საწყის ეტაპზე, აშკარად არ არსებობს სახელმწიფოთა კონსენსუსი, როგორც გამიზნული საერთაშორისო ინსტრუმენტის შექმნისათვის აუცილებელი კომპონენტი.⁷⁵

გარდა ზემოთ მოყვანილი წინააღმდეგობებისა, სირთულეები უნდა აღინიშნოს წმინდა სამართლებრივი თვალსაზრისითაც. როგორც ადამიანის უფლებების ისე ტრანსნაციონალური კორპორაციების, როგორც მოგებაზე ფოკუსირებული ბიზნეს სუბიექტების სამოქმედო ორიენტირი მკვეთრად განსხვავდება ერთიმეორისაგან.⁷⁶ შესაბამისად, განსხვავებულ სიბრტყეზეა განლაგებული თითოეულთან მიმართებით მოქმედი სამართლებრივი მექანიზმებიც. მთლიანობაში,

Modern Treaty Arbitration: Diversity and Harmonisation, ASA Special Series (No. 34), გვ. 51-73.

74 აშკარაა ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოების და ამერიკის შეერთებული შტატების საწინააღმდეგო პოზიცია, რომელთაც აღნიშნული გადაწყვეტილება დაახასიათეს, როგორც „პოლარიზებული“ და „კონტრპროდუქტიული“; იხილეთ: Dorp M., 2014., Multinationals and Conflict, International Principles and guidelines for Corporate Responsibility in Conflict-affected Areas, Centre for Research on Multinational Corporations, გვ. 18, ხელმისაწვდომია: http://www.somo.nl/publications-en/Publication_4165/

75 Ruggie J., 2014., Qio Vadis? Unsolicited Advice to Business and Human Rights Treaty Sponsors, Institute for Human Rights and Business, ხელმისაწვდომია: <http://www.ihrb.org/commentary/quo-vadis-unsolicited-advice-business.html>

76 Ruggie, იხილეთ 75.

თავად თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი ფრაგმენტირებულია სხვადასხვა სფეროებად.⁷⁷ საერთაშორისო სამართალს არ ახასიათებს კოჰერენტულობა⁷⁸ და არც ამის საპირწონედ ითვალისწინებს „ჰომოგენურ იერარქიულ სისტემას“.⁷⁹ შესაბამისად, ასეთი რეალობიდან გამომდინარე, ურთულეს ამოცანად გვესახება სავალდებულო ძალის მქონე ისეთი საერთაშორისო ინსტრუმენტის შექმნა, რომელიც ერთ სიბრტყეზე, სიმეტრიულად განლაგებს როგორც ადამიანის უფლებებთან ისე ბიზნესთან მიმართებაში არსებულ სამართლებრივ მექანიზმებსა და ნორმებს, რაც აქ მოყვანილი პრობლემატიკის სამართლებრივი რეგულირების უზრუნველსაყოფადაა საჭირო.

დასკვნა

ფინანსურად ძლიერი ტრანსნაციონალური კორპორაციები, რომელთაც ასევე გააჩნიათ უნარი განახორციელონ ეკონომიკური და პოლიტიკური გავლენა მასპინძელ ქვეყნებზე, აქტიურ როლს თამაშობენ თანამედროვე გლობალიზაციის ეპოქაში.

ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს შესწევთ უნარი დადებითი გავლენა მოახდინონ მასპინძელი ქვეყნების ეკონომიკაზე, დანერგონ თანამედროვე ტექნოლოგიები და შექმნან სამუშაო ადგილები. მიუხედავად იმისა, რომ მრავალი ტრანსნაციონალური კორპორაციისათვის, შრომითი, გარემოსდაცვითი და სხვა სოციალური რეგულაციების

ლაციების პატივისცემა მათი შესაბამისი კორპორაციული სტანდარტების არსებითი შემადგენელი ნაწილია, ხშირია შემთხვევები, განსაკუთრებით განვითარებად ქვეყნებში, როდესაც ტრანსნაციონალურ კორპორაციათა პირდაპირი თუ არაპირდაპირი ქმედებებით ადგილი აქვს ადამიანის უფლებათა დარღვევებს.

მოცემულ შემთხვევაში, ქმედითი სამართლებრივი მისაგებელი სწორედ ეფექტიან სამართლებრივ მექანიზმებში უნდა იქნეს მოძიებული. თუმცა, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი იმ ხარვეზებით ხასიათდება, რომელიც არ ითვალისწინებს ტრანსნაციონალური კორპორაციების პირდაპირ ვალდებულებებს დაიცვან ადამიანის უფლებები და ასევე აკონ პასუხი მათ დარღვევებზე.

აღნიშნულმა ხარვეზებმა განაპირობა ის, რომ ტრანსნაციონალურ კორპორაციათა ალტერნატიული რეგულირების მიზნით, არაერთი სახელმძღვანელო პრინციპები, რეგულაციები და რეკომენდაციები იქნა შემუშავებული. თუმცა ნიშანდობლივია ისიც, რომ აღნიშნული მექანიზმები ე.წ. „რბილ სამართალს“ განეკუთვნება. აღნიშნულ მექანიზმებს შესასრულებლად ნებაყოფლობითი ხასიათი გააჩნიათ, მაგრამ მათ ადრესატს ტრანსნაციონალურ კორპორაციებთან ერთად სახელმწიფოებიც წარმოადგენენ. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის უფლებების დაცვის კუთხით ძირითად პლანზე სწორედ სახელმწიფოა წამოწეული, ხშირად ქვეყნებს პრაქტიკულად ვერ შესწევთ უნარი უზრუნველყონ ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებით ტრანსნაციონალური კორპორაციების მიმართ ადეკვატური ღონისძიებების გატარება და შესაბამისი პოლიტიკის წარმოება.

77 Ruggie, იხილეთ 75; ასევე იხილეთ: UN General Assembly, 2006., Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from the Diversification and Expansion of International Law, Report of the Study Group of the International Law Commission, A/CN.4/L.682, გვ. 249, ხელმისაწვდომია: http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_l682.pdf; ასევე იხილეთ: Fischer-Lescano A., 2004., Regime-Collisions: The Vain Search for Legal Unity in the Fragmentation of Global Law, Michigan Journal of International Law 25, გვ. 1000–1004, ხელმისაწვდომია: <http://www.jura.uni-frankfurt.de/42852885/regimecollisions.pdf>

78 Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from the Diversification and Expansion of International Law, იხილეთ 77.

79 Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from the Diversification and Expansion of International Law, იხილეთ 77.

TRANSNATIONAL CORPORATIONS AND HUMAN RIGHTS

George Khatidze

LL.B. (Hons); LL.M. (Liverpool); Ph.D. (California)

Assistant Professor, Georgian Institute of Public Affairs, School of Law and Politics;

Member of Union of Law Scientists

KEY WORDS: Corporations, Rights, Intersection

RESUME

Financially powerful Transnational Corporations, having an economic and political impact on host states, play an important role in a modern era of globalization.

Transnational Corporation are capable of having a positive impact on host states' economy, to adopt new technologies and create jobs. Although for many Transnational Corporations respect for labor, environmental and other social issues is part of their corporate standards, there are certain cases, especially in developing countries, when direct or indirect activities of Transnational Corporations leads to human rights violations.

Remedy to the aforementioned cases lies in effective legal mechanisms. However, as modern international law have shortcomings in that regard, no direct obligation for Transnational Corporations to protect human rights and their responsibility for human rights violations is possible. There is a lack of effective legal mechanisms for regulation of Transnational Corporations because of the following: absence of Transnational Corporations' obligations to protect human rights, not regarding Transnational Corporations as subject of international law and difficulty for individuals to bring an international claim against Transnational Corporations in case of human rights

violations. On the other hand, however, local legal mechanisms in many cases are ineffective and not always properly implemented.

Due to those shortcomings, many guidelines, regulations and recommendations have been implemented for the purposes of regulating Transnational Corporations. However, all of those are soft law mechanisms. Those mech-

anisms are addressed to Transnational Corporations along with the states; however, they do not have a legally binding effect. Although the state has a primary role in protection of human rights, in many cases, states are unable to adopt effective human rights mechanism against Transnational Corporations and implement respective policy.

BIBLIOGRAPHY:

Textbooks:

1. Brewer T., Young S. 2000., *The Multilateral Investment System and Multinational Enterprises*, Oxford University Press. (in English)
2. Muchlinski P., 2007. *Multinational Enterprises and the Law*, Oxford University Press. (in English)
3. Shaw M., 2008. *International Law*, Cambridge University Press. (in English)

Journals:

4. Anderson J., 2000. *Respecting Human Rights: Multinational Corporations Strike Out*, University of Pennsylvania, *Journal of Labor and Employment Law*, 2 (3). (in English)
5. Bennett J., 2002. *Multinational Corporations, Social Responsibility and Conflict*, *Journal of International Affairs*, 55 (2). (in English)
6. Deva S., 2003. *Human Rights Violations by Multinational Corporations and International Law: Where from Here?*, *Connecticut Journal of International Law*, (19). (in English)
7. Fischer-Lescano A., 2004. *Regime-Collisions: The Vain Search for Legal Unity in the Fragmentation of Global Law*, *Michigan Journal of International Law* 25. (in English)
8. Hillemanns C., 2003. *UN Norms on the Responsibility of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with regard to Human Rights*, *German Law Journal* 04 (10) 1065. (in English)
9. Katuoka S., Dailidaitė M., 2012. *Responsibility of Transnational Corporations for Human Rights Violations: Deficiencies of International Legal Background and Solutions Offered by National and Regional Legal Tools*, *Jurisprudence* 19 (4) 1301. (in English)
10. Kerner A., 2009. *Why Should I Believe You?, The Costs and Consequences of Bilateral Investment Treaties*, *International Studies Quarterly* 53. (in English)
11. Kinley D., Tadaki J., 2004. *From Talk to Walk: The Emergence of Human Rights Responsibilities for Corporations at International Law*, *Virginia Journal of International Law*, 44 (4). (in English)
12. Lovell D., Shenk T., 2011. *Louis Henkin's Legacy*, *Rights News* 29 (2). (in English)
13. Perry A., 2000. *Effective Legal Systems and Foreign Direct Investment: In Search of the Evidence*, *International and Comparative Law Quarterly*, 49 (779). (in English)
14. Pillay S., 2004. *And Justice for All? Globalization, Multinational Corporations, and the Need for Legally Enforceable Human Rights Protections*, *University of Detroit Mercy Law Review*, 81 (489). (in English)

15. Salacuse J., Sullivan N., 2005. Do BITs Really Work? An Evolution of Bilateral Investment Treaties and Their Grand Bargain, *Harvard International Law Journal* 46. (in English)
16. Khatidze G., 2013. Bilateral Investment Treaties as the Legal Instruments for Protection and Promotion of Foreign Direct Investment, *Business Engineering*, 1. (in Georgian)

Other Sources:

17. Anderson S., Cavanagh J., 2000. Top 200, The Rise of Corporate Global Power, *Institute of Policy Studies*. (in English)
18. Austrian Human Rights Commission, What is the Universal Declaration on Human Rights? (in English)
19. Banks G., Activities of TNCs in Extractive Industries in Asia and the Pacific: Implications for Development. (in English)
20. Bernasconi-Osterwalder N., Cosbey A., Johnson L., Vis-Dunbar D., 2012. Investment Treaties & Why They Matter to Sustainable Development: Questions & Answers, *IISD Publication*. (in English)
21. ChevronToxico, The Campaign for Justice in Ecuador, Produced Water. (in English)
22. Clement P., 2012. UN Guiding Principles on Business and Human Rights: Weaknesses and Way Forward, *XII International Human Rights Colloquium, Sao Paulo*. (in English)
23. Commentary on the Norms on the Responsibility of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights, *U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/2003/38/Rev.2 (2003)*. (in English)
24. Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States, (1965) 4 *International Legal materials* 532. (in English)
25. Dipak Basu., 2000. Child Labor and Child Slaves. (in English)
26. Dorp M., 2014. Multinationals and Conflict, *International Principles and guidelines for Corporate Responsibility in Conflict-affected Areas, Centre for Research on Multinational Corporations*. (in English)
27. EarthRights International, Press Release, New Reports Link Total and Chevron to Forced Labor and Killings in Burma, Despite Flower Impact Assessments
28. European Convention on Human Rights (ECHR). (in English)
29. Gheeraert L., Mansour J., 2005. On the Impact of Private Capital Flows on Economic Growth and Development, *CEB Working Paper No. 05/003, Solvay Business School, Center Emile Bernheim, Research Institute in Management Sciences*. (in English)
30. Heiskanen V., Of Capital Import: The Definition of Investment in International Investment Law, in: Hoffmann A., 2010. (Ed.), *Protection of Foreign Investments through Modern Treaty Arbitration: Diversity and Harmonisation, ASA Special Series (No. 34)*. (in English)
31. Hunya G., 2012. The Role of Multinational Companies in International Business Integration, *The Vienna Institute for International Economic Studies, Research Report 384*. (in English)
32. International Labor Rights Forum., 2005. Dignity and Justice for Workers Worldwide, *The 14 Worst Corporate Evildoers*. (in English)
33. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966, entry into force 3 January 1976, in accordance with article 27. (in English)
34. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly

- resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966). (in English)
35. International Covenant on Civil and Political Rights (adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966). (in English)
  36. International Justice Resource Center., 2014. In Controversial Landmark Resolution, Human Rights Council Takes First Step Toward Treaty on Transnational Corporations' Human Rights Obligation. (in English)
  37. Keller H., Corporate Codes of Conduct and Their Implementation: The Question of Legitimacy. (in English)
  38. Kim Jo., Gender and Transnational Corporations (TNCs), Wellesley Centers for Woman. (in English)
  39. Kuzel M., The World's Largest Transnational Corporations and Their Affiliates in Poland (Against the Background of FDI in Central and Eastern Europe). (in English)
  40. Miroux A., 2008. Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge – An African Perspective, NEPAD-OECD Africa Investment Initiative, High-Level Meeting/Expert Roundtable, Kampala, Uganda. (in English)
  41. Monsanto, Unilever Use Child Labor in India. (in English)
  42. Motisola Malikha Abdallah, Gregory Allen Clark, Linds Ingram, and Kimberly Gray Orton Individually and a Class Representatives (Plaintiffs) v. The Coca-Cola Company (Defendant), Civil Action No. 1-98-CV-3679 (RWS), Complaint – Class Action, United States District Court, Northern District of Georgia. (in English)
  43. National Parliamentary Library of Georgia, Civil encyclopedia dictionary. (in Georgian)
  44. NAFTA Secretariat, North American Free Trade Agreement. (in English)
  45. Ochoa C., 2009. The Future of Corporate Accountability for Violations of Human Rights, Faculty Publication s. Paper 1314. (in English)
  46. OECD, Guidelines of Multinational Enterprises. (in English)
  47. OECD., 2002. Multinational Enterprises in Situations of Violent Conflict and Widespread Human Rights Abuses, Directorate for Financial, Fiscal and Enterprise Affairs, Working Paper on International Investment, No.2002/1. (in English)
  48. Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, G.A. res. 2200A (XXI), 21 U.N. GAOR Supp. (No.16). (in English)
  49. Özden M., 2005. Transnational Corporations and Human Rights, What is at stake in the United Nations debate over the Norms and the Responsibilities of Transnational Corporations and other Business Enterprises with regard to Human Rights, Part of a series of the Human Rights Programme of the Europe-Third World Centre (CETIM). (in English)
  50. Policy Advocacy, Corporate Responsibility Initiatives, ILO Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy. (in English)
  51. Ruggie J., 2014. Qio Vadis? Unsolicited Advice to Business and Human Rights Treaty Sponsors, Institute for Human Rights and Business. (in English)
  52. Schreuer C., Sources of International Law: Scope and Application, Emirates Lecture Series 28, The Emirates Center for Strategic Studies and Research. (in English)
  53. Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, aiming at the abolition of the death penalty (adopted and proclaimed by General Assembly resolution 44/128 of 15 December 1989). (in English)
  54. Socially Responsible Investing, The Sullivan Principles, A Code of Conduct for Corporations and a Social Investing Benchmark. (in English)

55. The New York Times Magazine, September 13, 1970, The Social Responsibility of Business is to Increase Its Profits. (in English)
56. The Energy Charter Treaty (1994). (in English)
57. The OECD Guidelines for Multinational Enterprises (1976). (in English)
58. The International Labor Organization Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy (1977). (in English)
59. Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy, International Labour Office, Geneva. (in English)
60. The UN Norms on the Responsibilities for Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights (2003). (in English)
61. UN., 2003., Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/2003/12/Rev.2. (in English)
62. UNCTAD., 2007. The Universe of the Largest Transnational Corporations, UNCTAD/ITE/IIA/2007/2, United Nations Publication, Sales No. E.07.II.D.6. (in English)
63. UNCTAD., 2009. Transnational Corporations, 18 (1), ISBN 978-92-1-112779-9, ISSN 1014-9562. (in English)
64. United Nations., 2009. Creating Business and Social Value: The Asian Way to Integrate CSR into Business Strategies, Studies in Trade and Investment 68, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, United Nations Publication, Sales No. E.10.II.F.18, ISBN: 978-92-1-120616-6, ISSN: 1020-3516, ST/ESCAP/2565. (in English)
65. UNCTAD., Transnational Corporations (TNC). (in English)
66. United Nations Human Rights., Office of the High Commissioner for Human Rights., What are Human Rights? (in English)
67. United Nations., Office of the High Commissioner for Human Rights., Business and Human Rights. (in English)
68. United Nations., Office of the High Commissioner for Human Rights., Human Rights, Trade and Investment. (in English)
69. United Nations., Office of the High Commissioner for Human Rights., Corporations must be held accountable for human rights violations. (in English)
70. UNCTAD., What Are BITs? (in English)
71. UN Draft Code on Transnational Corporations (1977). (in English)
72. Universal Declaration of Human Rights, 1948. (in English)
73. United Nations Global Compact. (in English)
74. UN, Human Rights Council, A/HRC/8/5, 7 April 2008, *Promotion and Protection of All Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights, Including the Right to Development; Protect, Respect and Remedy: a Framework for Business and Human Rights; Report of the Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, John Ruggie.* (in English)
75. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner for Human Rights, New Guiding Principles on Business and Human Rights endorsed by the UN Human Rights Council. (in English)
76. UN., 2011. Guiding Principles on Business and Human Rights, Implementing the United Nations „Protect, Respect and Remedy“ Framework, HR/PUB/11/04. (in English)
77. UN General Assembly, Human Rights Council, A/HGC/26/L.22/Rev.1, 25 June 2014, Elaboration of an International Legally Binding Instrument on Transnational Corporations and other Business Enterprises with respect to Human Rights. (in English)
78. UN General Assembly., 2006. Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from the Diversification and Expansion of International Law, Report

- of the Study Group of the International Law Commission, A/CN.4/L.682. (in English)
79. Venkateswarlu D., Child Labour and Trans-National Seed Companies in Hybrid Cottonseed Production in Andhra Pradesh, Study commissioned by India Committee of Netherlands [ICN], the Netherlands. (in English)
  80. Zaidi H., The Role of Multinational Corporations in Developing Countries, Business & Finance Review. (in English)
  81. Eide A., Economic, Social and Cultural Rights as Human Rights. (in Georgian)

საერთაშორისო
სამართალი

NOTES:

1. UNCTAD., 2007. The Universe of the Largest Transnational Corporations, UNCTAD/ITE/IIA/2007/2, United Nations Publication, Sales No. E.07.II.D.6, page 3-5, available: http://unctad.org/en/Docs/iteiia20072_en.pdf (in English); also, see: Anderson S., Cavanagh J., 2000. Top 200, The Rise of Corporate Global Power, Institute of Policy Studies, page 3, available: <http://www.rojasdatabank.info/top200.pdf> (in English)
2. UNCTAD., Transnational Corporations (TNC), available: [http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-\(TNC\).aspx](http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-(TNC).aspx) (in English)
3. National Parliamentary Library of Georgia, Civil encyclopedia dictionary, transnational corporation, (in Georgian), available: <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=5&t=7096> (in English); also, see: Brewer T., Young S., 2000. The Multilateral Investment System and Multinational Enterprises, Oxford University Press, page 11-13 (in English)
4. Banks G., Activities of TNCs in Extractive Industries in Asia and the Pacific: Implications for Development (in English) see: UNCTAD., 2009. Transnational Corporations, 18 (1), ISBN 978-92-1-112779-9, ISSN 1014-9562, page 43, available: http://unctad.org/en/Docs/diaeia20097_en.pdf (in English)
5. Miroux A., 2008. Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge – An African Perspective, NEPAD-OECD Africa Investment Initiative, High-Level Meeting/Expert Roundtable, Kampala, Uganda, page 5, available: <http://www.oecd.org/investment/investmentfordevelopment/41881230.pdf> (in English)
6. Kuzel M., The World's Largest Transnational Corporations and Their Affiliates in Poland (Against the Background of FDI in Central and Eastern Europe), page 10, available: http://www.skolar.umk.pl/pdf/Kuzel_2004_2.pdf (in English)
7. Hunya G., 2012. The Role of Multinational Companies in International Business Integration, The Vienna Institute for International Economic Studies, Research Report 384, page 15, available: www.wiiv.ac.at/modPubl/download.php?publ=RR384 (in English)
8. Zaidi H., The Role of Multinational Corporations in Developing Countries, Business & Finance Review, available: <http://jang.com.pk/thenews/jan2011-weekly/busrev-31-01-2011/p11.htm> (in English)
9. *Idem.*
10. Dipak Basu., 2000. Child Labor and Child Slaves, available: <http://www.wsws.org/en/articles/2000/01/chld-j07.html> (in English)
11. see: EarthRights International, Press Release, New Reports Link Total and Chevron to Forced Labor and Killings in Burma, Despite Flower Impact Assessments, page 1-2, available: <http://www.earthrights.org/sites/default/files/documents/press-release-total-impact-getting-it-wrong.pdf> (in English); also, see: OECD., 2002. Multinational Enterprises in Situations of Violent Conflict and Widespread Human Rights Abuses, Directorate for

- Financial, Fiscal and Enterprise Affairs, Working Paper on International Investment, No.2002/1, page 5; 25; 30, available: http://www.oecd.org/countries/myanmar/WP-2002_1.pdf (in English)
12. Kim Jo., Gender and Transnational Corporations (TNCs), Wellesley Centers for Woman, available: <http://www.wcwoonline.org/Archived-Projects/gender-and-transnational-corporations-tncs> (in English)
  13. International Labor Rights Forum., 2005. Dignity and Justice for Workers Worldwide, The 14 Worst Corporate Evildoers, available: <http://www.labor-rights.org/creating-a-sweatfree-world/ethical-consumerism/news/11434> (in English)
  14. *Idem.*, see: Motisola Malikha Abdallah, Gregory Allen Clark, Linds Ingram, and Kimberly Gray Orton Individually and a Class Representatives (Plaintiffs) v. The Coca-Cola Company (Defendant), Civil Action No. 1-98-CV-3679 (RWS), Complaint – Class Action, United States District Court, Northern District of Georgia, available: <http://www.essentialaction.org/spotlight/coke/complaint.html> (in English)
  15. see: ChevronToxico, The Campaign for Justice in Ecuador, Produced Water, available: <http://chevrontoxico.com/about/environmental-impacts/produced-water> (in English)
  16. The 14 Worst Corporate Evildoers, *supra* note 13.
  17. see: Monsanto, Unilever Use Child Labor in India, available: <http://www.indianet.nl/a030514.html> (in English); also, see: Venkateswarlu D., Child Labour and Trans-National Seed Companies in Hybrid Cottonseed Production in Andhra Pradesh, Study commissioned by India Committee of Netherlands [ICN], the Netherlands, available: <http://www.indianet.nl/cotseed.html> (in English)
  18. *Idem.*
  19. Özden M., 2005. Transnational Corporations and Human Rights, What is at stake in the United Nations debate over the Norms and the Responsibilities of Transnational Corporations and other Business Enterprises with regard to Human Rights, Part of a series of the Human Rights Programme of the Europe-Third World Centre (CETIM), page 11-18, available: <http://www.cetim.ch/en/documents/bro2-stn-an.pdf> (in English)
  20. Eide A., Economic, Social and Cultural Rights as Human Rights, available: <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-Osamartal-00-1--0-10-0--0-0---Oprompt-10--%2e-4---4---0-0l--11-ka-10--10-help-50--00-3-1-00-0-00-11-1-0utfZz-8-00-0-11-1-0utfZz-8-10&a=d&c=samartal&cl=CL4.2&d=HASH01b75e94e1fa8d3d8337472a.1.2> (in Georgian)
  21. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966, entry into force 3 January 1976, in accordance with article 27, available: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx> (in English), also, see: *Idem.*
  22. Article 11 (1)
  23. Article 6 (1), (2); Article 7; also Article 8 (1); (2); (3)
  24. Article 13 (1), (2), (3), (4)
  25. United Nations Human Rights., Office of the High Commissioner for Human Rights., What are Human Rights?, available: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Pages/WhatareHumanRights.aspx> (in English)
  26. *Idem.*
  27. The New York Times Magazine, September 13, 1970, The Social Responsibility of Business is to Increase Its Profits, available: <http://www.colorado.edu/studentgroups/libertarians/issues/friedman-soc-resp-business.html> (in English)

28. Hunya, *supra* note 7.
29. United Nations., Office of the High Commissioner for Human Rights., Business and Human Rights, available: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Business/Pages/BusinessIndex.aspx> (in English)
30. United Nations., 2009., Creating Business and Social Value: The Asian Way to Integrate CSR into Business Strategies, Studies in Trade and Investment 68, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, United Nations Publication, Sales No. E.10.II.F.18, ISBN: 978-92-1-120616-6, ISSN: 1020-3516, ST/ESCAP/2565, page 1, available: <https://www.mysciencework.com/publication/read/1772878/creating-business-and-social-value-the-asian-way-to-integrate-csr-into-business-strategies#page-null> (in English)
31. *Idem.*
32. *Idem.*
33. Gheeraert L., Mansour J., 2005. On the Impact of Private Capital Flows on Economic Growth and Development, CEB Working Paper No. 05/003, Solvay Business School, Center Emile Bernheim, Research Institute in Management Sciences, page 29, available: <https://dipot.ulb.ac.be/dspace/bitstream/2013/14597/1/rou-0207.pdf> (in English)
34. United Nations., Office of the High Commissioner for Human Rights., Human Rights, Trade and Investment, available: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Globalization/Pages/GlobalizationIndex.aspx> (in English)
35. Deva S., 2003. Human Rights Violations by Multinational Corporations and International Law: Where from Here?, Connecticut Journal of International Law, (19), page 31, available: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=637665 (in English)
36. Muchlinski P., 2007. Multinational Enterprises and the Law, Oxford University Press, page 518, (in English)
37. Deva, *supra* note 35.
38. „Recognizing that even though States have the primary responsibility to promote, secure the fulfilment of, respect, ensure respect of and protect human rights, transnational corporations and other business enterprises, as organs of society, are also responsible for promoting and securing the human rights set forth in the Universal Declaration of Human Rights“, see: UN., 2003., Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/2003/12/Rev.2, available: <http://www1.umn.edu/humanrts/links/norms-Aug2003.html> (in English)
39. „States have the primary responsibility to promote, secure the fulfilment of, respect, ensure respect of and protect human rights recognized in international as well as national law, including ensuring that transnational corporations and other business enterprises respect human rights. Within their respective spheres of activity and influence, transnational corporations and other business enterprises have the obligation to promote, secure the fulfilment of, respect, ensure respect of and protect human rights recognized in international as well as national law, including the rights and interests of indigenous peoples and other vulnerable groups“, Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights, 38.
40. Pillay S., 2004. And Justice for All? Globalization, Multinational Corporations, and the Need for Legally Enforceable Human Rights Protections, University of Detroit Mercy Law Review, 81 (489), 33. 492, (in English)
41. Ochoa C., 2009. The Future of Corporate Accountability for Violations of Human Rights, Faculty Publication s. Paper 1314, page 293-294, available: <http://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=->

- 2314&context=facpub (in English)
42. Anderson J., 2000. Respecting Human Rights: Multinational Corporations Strike Out, University of Pennsylvania, Journal of Labor and Employment Law, 2 (3), page 467, available: [https://www.law.upenn.edu/journals/jbl/articles/volume2/issue3/Anderson2U.Pa.J.Lab.&Emp.L.463\(2000\).pdf](https://www.law.upenn.edu/journals/jbl/articles/volume2/issue3/Anderson2U.Pa.J.Lab.&Emp.L.463(2000).pdf) (in English)
  43. Bennett J., 2002. Multinational Corporations, Social Responsibility and Conflict, Journal of International Affairs, 55 (2), page 401, (in English)
  44. Perry A., 2000. Effective Legal Systems and Foreign Direct Investment: In Search of the Evidence, International and Comparative Law Quarterly, 49 (779), page 784-792, (in English)
  45. Schreuer C., Sources of International Law: Scope and Application, Emirates Lecture Series 28, The Emirates Center for Strategic Studies and Research, page 10-11, available: http://www.univie.ac.at/intlaw/wordpress/pdf/59_sources.pdf (in English)
  46. Kinley D., Tadaki J., 2004. From Talk to Walk: The Emergence of Human Rights Responsibilities for Corporations at International Law, Virginia Journal of International Law, 44 (4), page 935, (in English)
  47. *Idem.*
  48. Deva, supra note 35, page 52., also, see: United Nations., Office of the High Commissioner for Human Rights., Corporations must be held accountable for human rights violations, available: <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/CorporationsMustBeHeldAccountableForHRViolations.aspx> (in English)
  49. Shaw M., 2008. International Law, Cambridge University Press, page 1, 47, (in English)
  50. UNCTAD., What Are BITs?, available: http://www.unctadxi.org/templates/Page_1006.aspx (in English), also, The Energy Charter Treaty (1994), available: http://www.encharter.org/fileadmin/user_upload/document/EN.pdf (in English), also, North American Free Trade Agreement (NAFTA), see: NAFTA Secretariat, North American Free Trade Agreement, available: <https://www.nafta-sec-alena.org/Default.aspx?tabid=97&language=en-US> (in English)
  51. see: ICSID, International Centre for Settlement of Investment Disputes, Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States, (1965) 4 International Legal materials 532, also, see: Kerner A., 2009. Why Should I Believe You?, The Costs and Consequences of Bilateral Investment Treaties, International Studies Quarterly 53, page 73-102, (in English)
  52. Bernasconi-Osterwalder N., Cosbey A., Johnson L., Vis-Dunbar D., 2012. Investment Treaties & Why They Matter to Sustainable Development: Questions & Answers, IISD Publication, page 35, available: http://www.iisd.org/pdf/2011/investment_treaties_why_they_matter_sd.pdf (in English)
  53. Universal Declaration of Human Rights, 1948, available: <http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml> (in English); International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966), available: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx> (in English); International Covenant on Civil and Political Rights (adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966), available: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> (in English); Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, G.A. res. 2200A (XXI), 21 U.N. GAOR Supp. (No.16) at 59, U.N. Doc. A/6316 (1966),

- 999 U.N.T.S. 302, entered into force March 23, 1976, available: <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/b4ccprp1.htm> (in English); Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, aiming at the abolition of the death penalty (adopted and proclaimed by General Assembly resolution 44/128 of 15 December 1989), available: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/2ndOPCCPR.aspx> (in English); European Convention on Human Rights (ECHR), available: http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c=#n1359128122487_pointer (in English)
54. Katuoka S., Dailidaitė M., 2012. Responsibility of Transnational Corporations for Human Rights Violations: Deficiencies of International Legal Background and Solutions Offered by National and Regional Legal Tools, *Jurisprudence* 19 (4) 1301, page 1303, available: <https://www.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/103/96> (in English)
  55. *Idem*.
  56. *Idem*.
  57. “. . . as a common standard of achievement for all peoples and all nations, to the end that every individual and every organ of society, keeping this Declaration constantly in mind, shall strive by teaching and education to promote respect for these rights and freedoms and by progressive measures, national and international, to secure their universal and effective recognition and observance, both among the peoples of Member States themselves and among the peoples of territories under their jurisdiction“, see: The Universal Declaration of Human Rights, available: <http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml> (in English)
  58. Lovell D., Shenk T., 2011. Louis Henkin’s Legacy, *Rights News* 29 (2), page 10, available: http://hrcolumbia.org/rightsnews/feb2011/louis_henkin (in English), also, Katuoka., Dailidaitė, supra note 54.
  59. Muchlinski, supra note 36, page 518.
  60. Muchlinski, supra note 36, page 518; also, see: Austrian Human Rights Commission, What is the Universal Declaration on Human Rights?, available: <https://www.humanrights.gov.au/publications/what-universal-declaration-human-rights> (in English)
  61. Katuoka., Dailidaitė, supra note 54, page 1304.
  62. UN Draft Code on Transnational Corporations (1977), see: Keller H., *Corporate Codes of Conduct and Their Implementation: The Question of Legitimacy*, page 8-9, available: http://www.yale.edu/macmillan/Heken_Keller_Paper.pdf (in English); the Sullivan Principles (1970), see: Socially Responsible Investing, The Sullivan Principles, A Code of Conduct for Corporations and a Social Investing Benchmark, available: <http://socialinvesting.about.com/od/srshareholders/a/SRISullivan.htm> (in English); The OECD Guidelines for Multinational Enterprises (1976), (1979), (1982), (1984), (1991), (2000), (2011), see: OECD., *Guidelines of Multinational Enterprises*, available: <http://www.oecd.org/investment/mne/2011update.htm> (in English); the International Labor Organization Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy (1977), see: Policy Advocacy, Corporate Responsibility Initiatives, ILO Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy, available: <http://www.uscib.org/index.asp?documentID=2575> (in English); also, see: Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy, International Labour Office, Geneva, available: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/@emp_ent/documents/publication/wcms_101234.pdf (in English)
  63. Global Compact, იბოლქო: United Nations Global Compact, available: <http://www.unglobalcompact.org/> (in English); the UN Norms on the Re-

- sponsibilities for Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights (2003), see: Commentary on the Norms on the Responsibility of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/2003/38/Rev.2 (2003), available: <http://www.umn.edu/humanrts/links/commentary-Aug2003.html> (in English); also, see: Hillemanns C., 2003. UN Norms on the Responsibility of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with regard to Human Rights, German Law Journal 04 (10) 1065, available: http://www.germanlawjournal.com/pdfs/Vol04No10/PDF_Vol_04_No_10_1065-1080_European_Hillemanns.pdf (in English); Report of the Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises (2008), see: UN, Human Rights Council, A/HRC/8/5, 7 April 2008, Promotion and Protection of All Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights, Including the Right to Development; Protect, Respect and Remedy: a Framework for Business and Human Rights; Report of the Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, John Ruggie, available: <http://198.170.85.29/Ruggie-report-7-Apr-2008.pdf> (in English)
64. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner for Human Rights, New Guiding Principles on Business and Human Rights endorsed by the UN Human Rights Council, available: <http://www.ohchr.org/en/News-Events/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=11164> (in English); also, see: UN., 2011. Guiding Principles on Business and Human Rights, Implementing the United Nations „Protect, Respect and Remedy“ Framework, HR/PUB/11/04, available: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf (in English)
  65. „(a) States’ existing obligations to respect, protect and fulfil human rights and fundamental freedoms; (b) The role of business enterprises as specialized organs of society performing specialized functions, required to comply with all applicable laws and to respect human rights; (c) The need for rights and obligations to be matched to appropriate and effective remedies when breached“; „Guiding Principles on Business and Human Rights, Implementing the United Nations „Protect, Respect and Remedy“ Framework“, supra note, page 1.
  66. Guiding Principles on Business and Human Rights, Implementing the United Nations „Protect, Respect and Remedy“ Framework, supra note 64, page 1.
  67. New Guiding Principles on Business and Human Rights endorsed by the UN Human Rights Council, supra note 64.
  68. Clement P., 2012. UN Guiding Principles on Business and Human Rights: Weaknesses and Way Forward, XII International Human Rights Colloquium, Sao Paulo, available: www.conectas.org/arquivos/multimedia/PDF/182.ppt (in English)
  69. *Idem.*
  70. *Idem.*
  71. UN General Assembly, Human Rights Council, A/HGC/26/L.22/Rev.1, 25 June 2014, Elaboration of an International Legally Binding Instrument on Transnational Corporations and other Business Enterprises with respect to Human Rights, available: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/G14/064/48/PDF/G1406448.pdf?OpenElement> (in English), also, see: International Justice Resource Center., 2014. In Controversial Landmark Resolution, Human Rights Council Takes First Step Toward Treaty on Transnational Corporations’ Human Rights Obligation, available: <http://www.ijrcenter.org/2014/07/15/in-controversial-landmark-resolution-human-rights-coun->

- [cil-takes-first-step-toward-treaty-on-transnational-corporations-human-rights-obligations/](#) (in English)
72. Salacuse J., Sullivan N., 2005. Do BITs Really Work? An Evolution of Bilateral Investment Treaties and Their Grand Bargain, *Harvard International Law Journal* 46, page 79-80, (in English); also, see: Khatidze G., 2013., *Bilateral Investment Treaties as the Legal Instruments for Protection and Promotion of Foreign Direct Investment*, *Business Engineering* 1, page 108-113 (in Georgian)
73. Heiskanen V., *Of Capital Import: The Definition of Investment in International Investment Law*, in: Hoffmann A., 2010. (Ed.), *Protection of Foreign Investments through Modern Treaty Arbitration: Diversity and Harmonisation*, ASA Special Series (No. 34), page 51-73, (in English)
74. Dorp M., 2014. *Multinationals and Conflict*, *International Principles and guidelines for Corporate Responsibility in Conflict-affected Areas*, Centre for Research on Multinational Corporations, page 18, available: http://www.somo.nl/publications-en/Publication_4165/ (in English)
75. Ruggie J., 2014. *Qio Vadis? Unsolicited Advice to Business and Human Rights Treaty Sponsors*, Institute for Human Rights and Business, available: <http://www.ihrb.org/commentary/quo-vadis-unsolicited-advice-business.html> (in English)
76. *Idem.*
77. *Idem.*, also, see: UN General Assembly., 2006. *Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from the Diversification and Expansion of International Law*, Report of the Study Group of the International Law Commission, A/CN.4/L.682, page 249, available: http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_l682.pdf (in English); also, see: Fischer-Lescano A., 2004. *Regime-Collisions: The Vain Search for Legal Unity in the Fragmentation of Global Law*, *Michigan Journal of International Law* 25, page 1000–1004, available: <http://www.jura.uni-frankfurt.de/42852885/regimecollisions.pdf> (in English)
78. *Idem.*
79. *Idem.*